

การศึกษาหลักการใช้พืชสมุนไพรในคัมภีร์วชิฤกษ์โรค

ชินพัฒน์ เจริญรัมย์

สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

ผู้รับผิดชอบบทความ: chinnaphat.med@gmail.com

บทคัดย่อ

คัมภีร์วชิฤกษ์โรค เป็นตำราที่ใช้ในการวินิจฉัยโรคที่เกี่ยวกับความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ รวมถึงวิธีการรักษาตามหลักแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการแพทย์แผนไทย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยการรวบรวมตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลการใช้พืชสมุนไพรในคัมภีร์วชิฤกษ์โรค จากการศึกษาสามารถรวบรวมตำรายาได้ทั้งหมด 60 ตำรับ จำแนกตามกลุ่มโรคได้ 11 กลุ่ม โดยพบตำรับยาที่ใช้รักษากลุ่มโรคผิวหนังอักเสบ (Dermatitis) มากที่สุด (14 ตำรับ) รวบรวมเภสัชวัตถุได้ทั้งหมด 189 ชนิด แบ่งเป็น สัตว์วัตถุ 9 ชนิด ธาตุวัตถุ 23 ชนิด และพืชวัตถุ 157 ชนิด (พืช 155 ชนิด และ เห็ด 2 ชนิด) โดยพืชวัตถุสามารถจำแนกได้ 68 วงศ์ วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Fabaceae จำนวน 19 ชนิด พืชสมุนไพรที่มีค่าอัตราส่วนของความถี่ (Frequency ratio; FR) สูงสุด คือ ขี้เหล็ก (Smilax corbularia Kunth) และ ขี้เหล็ก (Smilax glabra Roxb.) (FR = 4.36) กลุ่มโรคที่มีค่าอัตราส่วนความสอดคล้องการใช้สมุนไพร (Formulas Consensus ratio; FCR) มากที่สุดคือ ผิวหนังอักเสบ (FCR = 1.80) นอกจากนี้พบว่าส่วนของพืชที่นำมาใช้ประกอบตำรับยามากที่สุดคือ ใบ โดยรสเฝื่อนเป็นรสยาสมุนไพรที่พบมากที่สุด การเตรียมยาที่พบมากที่สุดคือการต้ม (36%) และการกิน (47%) เป็นวิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงหลักการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วชิฤกษ์โรคที่มีหลักแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการตามหลักการแพทย์แผนไทย โดยการรักษาโรคจำเป็นต้องใช้ยาเป็นตำรับที่ประกอบด้วยตัวยารสหลักและยารสอื่น ๆ เพื่อเป็นการปรับสมดุลของธาตุในร่างกายแบบองค์รวมตามสาเหตุและสมุฏฐานของการเกิดโรค

คำสำคัญ: สมุนไพร, คัมภีร์วชิฤกษ์โรค, แพทย์แผนไทย

Principles of Using Medicinal Plants in *Withikutdharok* Scripture

Chinnaphat Chaloeamram

Walai-rukhavej Botanical Research Institute, Mahasarakham University, Kham Riang Subdistrict, Kantharawichai District, Maha Sarakham 44150, Thailand

Corresponding author: chinnaphat.med@gmail.com

Abstract

Withikutdharok scripture is a textbook on the diagnoses of skin and tissue disorders and the treatments for such conditions based on the concepts, theories and methods of Thai traditional medicine. This study is a documentary research done by collecting, examining and analyzing the data regarding medicinal plants in *Withikutdharok* scripture. The results have shown that the scripture covers 11 groups of skin disorders with 60 traditional drug formulas for treating the illnesses. Among all the formulas, 14 are most frequently mentioned for dermatitis treatment and a total of 189 medical materials are identified, including 9 animal materials, 23 minerals, and 157 herbal materials (155 plants and 2 mushrooms). All the plant materials are actually in 68 families – the family Fabaceae (19 species) being mostly used; and the plants with the highest frequency ratio, or FR, of 4.36 are *Smilax corbularia* Kunth and *Smilax glabra* Roxb. The illness group with the highest formulas consensus ratio (FCR, 1.80) is dermatitis. The leaves are the most frequently used part in drug preparation and the plants most frequently used have a nauseating taste. The medications are mostly prepared as decoctions (36%) and the preparations are mostly administered orally (47%). The study has indicated that the principle of using medicinal plants in the *Withikutdharok* scripture includes the concepts, theories and methods according to the principles of Thai traditional medicine. The treatments require formulated medications consisting of medicinal plants with the main flavor as well as other flavors to adjust the balance of human body's elements in a holistic way, based on the causes of illnesses.

Key words: medicinal plants, *Withikutdharok* scripture, Thai traditional medicine

บทนำและวัตถุประสงค์

คัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค ได้รับการรวบรวมและจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรบนแผ่นศิลาตามเส้าของศาลารายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในปีพุทธศักราช 2375 เมื่อคราวปฏิสังขรณ์นั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมสรรพศิลปวิทยาการ

อันเป็นวิชาชีพชั้นสูงมาจารึกไว้ รวมทั้งสรรพวิชาการแพทย์ คัมภีร์แพทย์แผนโบราณ รายละเอียดของสาเหตุและสมุฏฐานการเกิดโรค และตำรายาสมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ^[1] เพื่อให้เป็นสำนักศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองแก่สาธารณะชนทั่วไป

คัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค เป็นตำราที่ใช้ในการวินิจฉัยโรคที่เกี่ยวกับความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ รวมถึงวิธีการรักษาตามหลักแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการแพทย์แผนไทย โดยมีรายละเอียดของสาเหตุ

และสมุฏฐานการเกิดโรค ตำรายาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา วิธีการปรุงยา และวิธีการใช้ในโรคผิวหนังแต่ละประเภท แต่อย่างไรก็ตามพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรายาบางชนิดเป็นพืชที่หายาก บางชนิดมีชื่อเรียกหลายชื่อ และบางชนิดมีชื่อเรียกที่ต่างจากในปัจจุบัน ทำให้ตำรายาบางตำรายากต่อการนำมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้คัมภีร์วิฤทธิภูมิโรคไม่ได้ถูกรวบรวมไว้ในตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ซึ่งเป็นตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนของแพทย์แผนไทย รวมทั้งยังไม่มีรายงานการศึกษาวิจัยการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค จากเหตุผลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาหลักการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการวินิจฉัยโรค การตั้งตำรายารักษาโรค และการใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค

ระเบียบวิธีศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลรายละเอียดของโรคผิวหนังสาเหตุและสมุฏฐานการเกิดโรค ตำรายาที่ใช้ในการรักษา และชนิดสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรายาในคัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค แล้วจัดทำบัญชีรายชื่อพืชสมุนไพรส่วนที่นำมาใช้ของพืชแต่ละชนิด จากเอกสารแพทย์แผนไทย คือ

เอกสารชั้นต้น (Primary document) ได้แก่ ศิลาลาจาริกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เอกสารชั้นรอง (Secondary docu-

ment) ได้แก่ ตำรายาศิลาลาจาริกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระนคร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จาริกไว้เมื่อ พ.ศ. 2375 ฉบับสมบูรณ์^[1] และตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม 2^[2]

2. การตรวจสอบข้อมูล

ตรวจสอบชื่อเครื่องยาสมุนไพร รสยา และสรรพคุณ โดยอ้างอิงตามหนังสือของ Pichean-soonthon และคณะ (2017)^[3] Tiangbooranatam (2005)^[4] และ Wutithamawech (2015)^[5] และฐานข้อมูลสมุนไพร

ตรวจสอบชื่อพื้นเมือง โดยอ้างอิงตามหนังสือ ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็มสมิตินันท์^[6] และหนังสือชุดพรรณไม้เมืองไทย (พืชสมุนไพร 1)^[7]

ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืช (Plant Identification) โดยใช้เอกสารทางอนุกรมวิธานพืชทั้งของประเทศไทย (Flora of Thailand) และประเทศเพื่อนบ้าน เช่น Flora Malesiana, Flora of China, Flora of British India, The Plant List และได้รับการยืนยันความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านพฤกษศาสตร์ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล แสนสุข สาขาความหลากหลายทางชีวภาพ สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เทียบเคียงโรคทางแผนปัจจุบัน โดยอ้างอิงตามหนังสือศัพท์แพทย์ไทย^[8]

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อสรุปหลักการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค มีวิธีดำเนินงานดังนี้

3.1 วิเคราะห์ค่าความถี่ในการใช้พืชสมุนไพร (Frequency ratio; FR)

เป็นค่าเชิงปริมาณแสดงร้อยละ (%) ความถี่ของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดในตำรายา เพื่อทราบชนิดของพืชที่มีความสำคัญในการใช้ประกอบตำรับยาที่ปรากฏในเอกสารหรือตำรา โดยประยุกต์จากวิธีการของ Trotter and Logan (1986)^[9] คำนวณได้จากสูตร

$$FR = \left[\frac{\sum Fi}{N} \right] \times 100 \quad (1)$$

โดยที่ Fi คือจำนวนการใช้พืชชนิดนั้นประกอบตำรับยา

N คือ จำนวนของพืชทั้งหมดที่ใช้ประกอบตำรับยา

ค่าอัตราส่วนของความถี่ ถ้ามีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่าการใช้ประกอบตำรับยาน้อย หากมีค่าสูง แสดงว่ามีการนำไปใช้ประกอบตำรับยาต่าง ๆ มาก

3.2 วิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus ratio; FCR)

เป็นค่าแสดงความสอดคล้องในการใช้สมุนไพรประกอบตำรับยารักษาโรคแต่ละกลุ่มอาการ เพื่อทราบกลุ่มอาการต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องในการใช้ชนิดพืชสมุนไพรที่ปรากฏในเอกสารหรือตำรา โดยประยุกต์จากวิธีการของ Trotter and Logan (1986)^[9] และ Heinrich และคณะ (1998)^[10] คำนวณได้จากสูตร

$$FCR = \frac{Nu}{Ns} \quad (2)$$

โดยที่ Nu คือ จำนวนของการใช้พืชสมุนไพรประกอบตำรับยาในแต่ละกลุ่มอาการ

Ns คือ จำนวนของชนิดพืชสมุนไพรทั้งหมดที่ใช้ในแต่ละกลุ่มอาการ

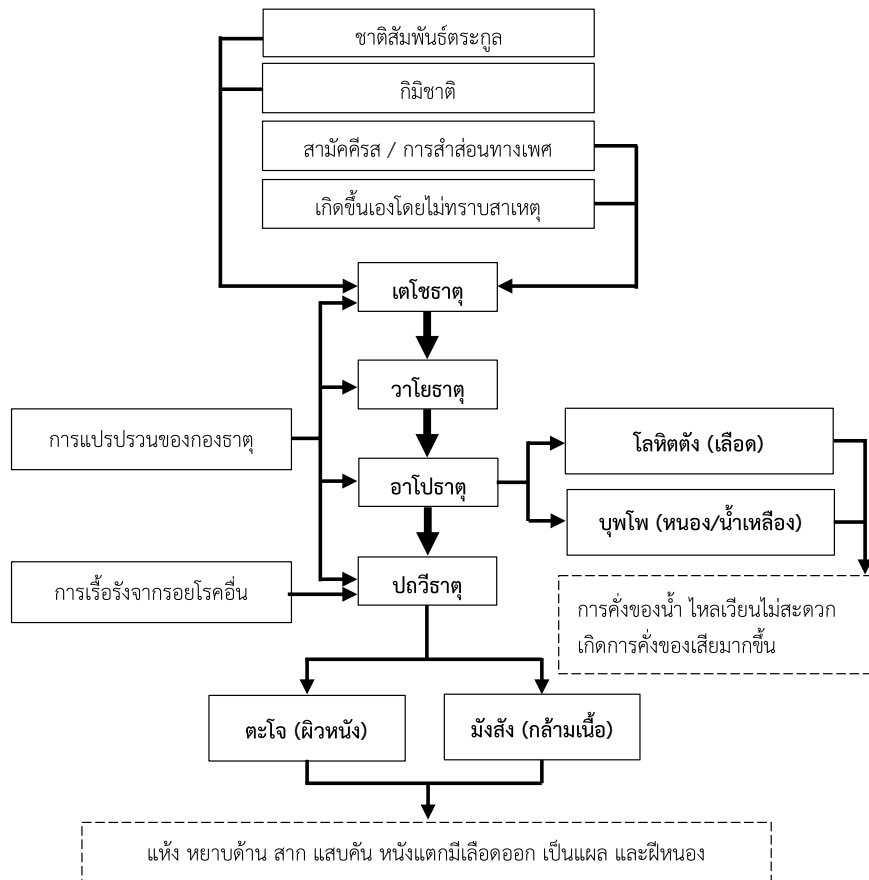
ค่าอัตราส่วนความสอดคล้องของการใช้สมุนไพร ถ้ามีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่ากลุ่มอาการนั้นมีชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้สอดคล้องกันน้อย หากมีค่าสูง แสดงว่ากลุ่มอาการนั้นมีชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้สอดคล้องกันมาก

ผลการศึกษา

1. หลักการวินิจฉัยโรค

1.1 สาเหตุ และสมุฏฐานการเกิดโรค

จากการศึกษาคัมภีร์วิถีกุญชรโรค พบว่าโรคผิวหนังเป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ โดยมีสาเหตุ และสมุฏฐานการเกิดโรคที่ต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น สาเหตุจากภายในร่างกาย ได้แก่ ชาติสัมพันธ์ตระกูล (กรรมพันธุ์) การเรื้อรังจาการอยโรคอื่น การแปรปรวนของกองธาตุในร่างกาย สาเหตุจากภายนอกในร่างกาย ได้แก่ กิมีชาติ (เชื้อโรค) ที่เข้าสู่ร่างกาย สามัคคีรส (การติดต่อกับผิวหนัง) การล่าสอนทางเพศ และเกิดขึ้นเองโดยไม่ทราบสาเหตุ ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ส่งผลต่อธาตุทั้งสี่ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) ในร่างกายให้เกิดความแปรปรวน หรือเสียความสมดุล (สมุฏฐาน) คือ กำเริบ (ทำหน้าที่มากเกินไป) หย่อน (ทำหน้าที่น้อยลง) หรือพิการ (สูญเสียหน้าที่) ธาตุหลักที่กระทบ คือ ปถวิธาตุ (ดิน) และอาโปธาตุ (น้ำ) ซึ่งเป็นธาตุที่มีกลไกในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อเตโชธาตุ (ไฟ) มีกำลังมากเกินไป ส่งผลให้วาโยธาตุ (ลม) มีกำลังมากขึ้นด้วย กระทำให้อาโปธาตุอย่างเลือดและน้ำเหลือง การคั่งของน้ำที่เป็นเฉพาะที่เกิดเป็นอาการบวม การไหลเวียนไม่สะดวก เกิดการคั่งของเสียมากขึ้น แล้วกระทบต่อปถวิธาตุ คือ ผิวหนังและกล้ามเนื้อ ให้แห้ง หยาบด้าน สาก แสบคัน หนักแตกมีเลือดออก เป็นแผล และผื่นหนอง เป็นต้น (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 สาเหตุ และสมุฏฐานการเกิดโรค

1.2 การเทียบเคียงโรคทางแผนปัจจุบัน

จากการศึกษา พบว่าโรคผิวหนังในคัมภีร์วิสุทธิกถามีทั้งหมด 23 โรค โดยมีรายละเอียดของลักษณะรอยโรค และอาการโรค ซึ่งมีชื่อเรียกของโรคตามสมุฏฐานธาตุและตามที่หมอสมมติขึ้นตามหลักแนวคิดแพทย์แผนไทย แต่หลายโรคมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามโรคผิวหนังในคัมภีร์วิสุทธิกถามีชื่อเรียกที่ต่างจากโรคทางแผนปัจจุบัน และมีหลายโรคเป็นกลุ่มโรคเดียวกัน ทำให้ยากต่อการศึกษา ดังนั้นการเทียบเคียงโรคทางแผนปัจจุบันจึงเป็นแนวทางที่จะทำให้การศึกษาโรคที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิกถามีความชัดเจน (ตารางที่ 1)

2. หลักการตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

2.1 ตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังและค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus ratio; FCR)

จากการศึกษา รวบรวมตำรับยาได้ทั้งหมด 60 ตำรับ สามารถแบ่งตำรับยาตามกลุ่มโรคได้ 11 กลุ่ม กลุ่มโรคที่รวบรวมตำรับยาได้มากที่สุดคือ โรคผิวหนังอักเสบ จำนวน 14 ตำรับ รองลงมาคือ กลุ่มโรคเกลื้อน จำนวน 10 ตำรับ จากการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus ratio; FCR) พบว่ามีค่าตั้งแต่ 0.19 - 1.80 กลุ่มโรคที่มีค่า FCR

ตารางที่ 1 เทียบเคียงโรคทางแผนปัจจุบันในคัมภีร์วิธีปฏิบัติกฎหมายโรค

ชื่อโรคผิวหนังในคัมภีร์วิธีปฏิบัติกฎหมายโรค	เทียบเคียงโรคทางแผนปัจจุบัน
กฎหมายโรคที่เกิดจากกองปถวีธาตุ อาโปธาตุ วาโยธาตุ และเตโชธาตุ	Hansen's disease
เรื้อนกวาง	Atopic dermatitis
เรื้อนมูลนก	Psoriasis
เรื้อนวิมาลา	Contact dermatitis
เรื้อนหูด	Nuerofibromatosis
เรื้อนเกล็ดปลา	Ichthyosis vulgaris
เรื้อนหิด	Scabies
เรื้อนบอน เรื้อนดอกหมาก เกื้อนนวลแดง เกื้อนดอกหมาก	Pityriasis versicolor
เรื้อนมะไฟ กลากพรรนัย	Ringworm
มะเร็งลาม	Progressive chronic lesion
มะเร็งเพลิง	Abscess
มะเร็งคุด	Chronic granulomatous inflammation of the internal organs or bones
มะเร็งไร	Dyshidrosis eczema
กลากเหล็ก	Dermatitis
คชราดบอน คชราดหูด	Yaws

สูงสุด คือ ผิวหนังอักเสบ มีค่า FCR เท่ากับ 1.80 รองลงมา คือ สะเก็ดเงิน มีค่า FCR เท่ากับ 1.23 (ตารางที่ 2)

2.2 รสยาของสมุนไพร

จากการตรวจสอบรสยาของพืชสมุนไพรเพื่อศึกษาวิธีการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคตามหลักเภสัชกรรมไทยที่รสยาหลักของพืชสมุนไพรจะมีความสอดคล้องกับสมุฏฐานของโรค พบว่ารสยาที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด คือ รสเมาเบื่อ รองลงมา คือ รสเผ็ดร้อน รสขม รสจืดเย็น รสฝาด รสเปรี้ยว รสหวาน และรสมัน ตามลำดับ

2.3 วิธีการปรุขยา

วิธีการปรุขยาที่พบมากที่สุด คือ การตำ (36%) รองลงมาคือ บดเป็นผงละเอียด (33%) ลูกกลอน ดองด้วยสุรา หุงด้วยน้ำมัน คั้นเป็นน้ำ สุมไฟ ฝน และทำ

เป็นนุหรี ตามลำดับ (ภาพที่ 2)

2.4 วิธีการใช้ยา

วิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด คือ การกิน (47%) รองลงมา คือ การทา (39%) การอาบ การพอก การรม และการเป่า (ภาพที่ 3)

3. สมุนไพรที่ใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยา

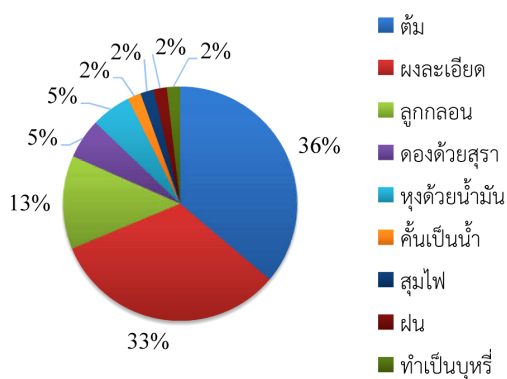
3.1 จำนวนชนิดและวงศ์พืช

จากการศึกษา รวบรวมเภสัชวัตถุได้ทั้งสิ้น 189 ชนิด แบ่งเป็น พืชวัตถุ 157 ชนิด (พืช 155 ชนิด และเห็ด 2 ชนิด) สัตว์วัตถุ 9 ชนิด และธาตุวัตถุ 23 ชนิด พืชวัตถุสามารถระบุชนิดได้ 153 ชนิด และไม่สามารถระบุชนิดได้ 4 ชนิด รวมพืชวัตถุทั้งหมด 68 วงศ์ แยกเป็นพืช 66 วงศ์ และเห็ด 2 วงศ์ วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Fabaceae จำนวน 19 ชนิด รองลงมาคือ Apoc-

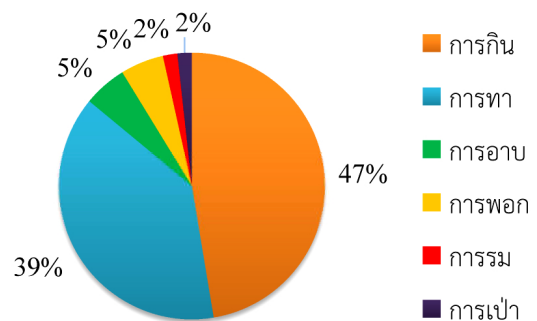
ตารางที่ 2 จำนวนตำรับยา รสประธาน จำนวนสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคต่าง ๆ และค่า FCR

กลุ่มโรค	จำนวนตำรับยา / รสประธาน	Nu	Np	ค่า FCR
De	14 / สุกุม	90	50	1.80
Ps	3 / สุกุม	32	26	1.23
HD	8 / สุกุม	66	54	1.22
Ya	6 / เย็น	12	10	1.20
Ab	4 / สุกุม, เย็น	43	39	1.10
PV	10 / สุกุม	27	25	1.08
Sc	3 / สุกุม	22	21	1.05
IV	4 / สุกุม	13	13	1.00
NF	2 / สุกุม	21	21	1.00
CI	1 / สุกุม	10	10	1.00
Ri	5 / สุกุม	32	29	0.19

ชื่อย่อกลุ่มโรค –De: Dermatitis (ผิวหนังอักเสบ) Ps: Psoriasis (สะเก็ดเงิน) HD: Hansen's disease (เรื้อน) Ya: Yaws (คุดทะราด) Ab: Abscess (ฝี) PV: Pityriasis versicolor (เกื้อน) Sc: Scabies (หิด) IV: Ichthyosis vulgaris (ผิวหนังเกล็ดปลา) NF: Nuerofibromatosis (ท้าวแสนปม) CI: Chronic granulomatous inflammation of the internal organs or bones (การอักเสบของอวัยวะภายในหรือกระดูก) Ri: Ringworm (กลาก)

ภาพที่ 2 วิธีการปรุงยา

ภาพที่ 3 วิธีการใช้ยา

naceae และ Solanaceae จำนวน 7 ชนิด นอกจากนี้พบว่าพืชสมุนไพรที่นำมาประกอบตำรับยาร้อยละ 77.63 เป็นพืชพื้นเมือง (Native) ในประเทศไทย และร้อยละ 22.37 เป็นพืชนำเข้าหรือไม่ได้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย (Exotic)

3.2 ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพร

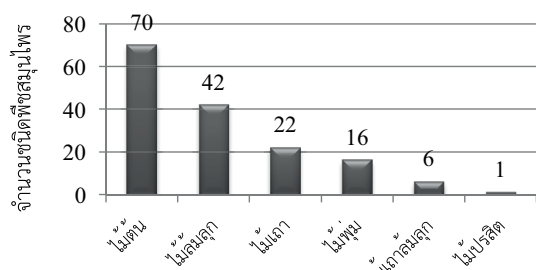
ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพรที่พบมากที่สุดคือ ไม้ต้น จำนวน 70 ชนิด (44.59%) รองลงมา คือ ไม้ล้มลุก 42 ชนิด (26.75%) ไม้เถา 22 ชนิด (14.01%) ไม้พุ่ม 16 ชนิด (10.19%) ไม้เถาล้มลุก 6 ชนิด (3.82%) และไม้ปรลิต 1 ชนิด (0.64%) (ภาพที่ 4)

3.3 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้

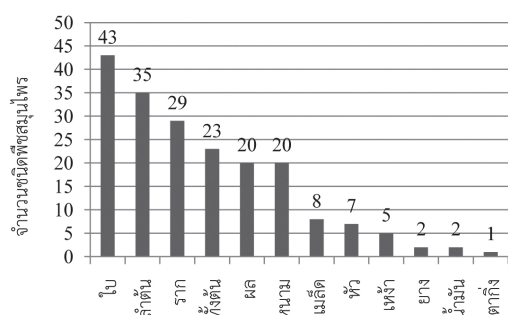
ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ใบ รองลงมา คือ ส่วนของต้น (แก่น เนื้อไม้ และเปลือก ต้น) และราก ตามลำดับ (ภาพที่ 5)

4. ค่าความถี่ในการใช้พืชสมุนไพร (Frequency ratio; FR)

เป็นค่าที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้สมุนไพรแต่ละชนิดประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิสุทธิภูมิจโรค จากผลการวิเคราะห์ค่าความถี่ในการใช้พืชสมุนไพรในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีค่าตั้งแต่ 0.31 - 4.36 (ตารางที่ 3) และชนิดพืชที่มีความถี่ในการใช้พืชสมุนไพรมากที่สุด คือ ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth) และ ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.) มีค่าเท่ากับ 4.36 รองลงมา

ภาพที่ 4 ลักษณะนิสัยของพืชสมุนไพร

ภาพที่ 5 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้

คือ ลำโพงกาสลัก (*Datura metel* L.) มีค่าเท่ากับ 3.43 ซึ่งข้าวเย็นเหนือ และข้าวเย็นใต้ หัวใต้ดิน มีสรรพคุณ แก้น้ำเหลืองเสีย แก้อักเสบในร่างกาย แก้เม็ดผื่นคัน แก้ฝี และแผลเน่าเปื่อยพุพอง ส่วนลำโพงกาสลัก ทั้งต้น มีสรรพคุณ เป็นยาระงับปวด แก้อาการเกร็ง แก้ปวดแสบปวดคัน แก้โรคผิวหนังกลากเกลื้อน แก้แผลเรื้อรัง และแก้พิษฝี โดยที่สมุนไพรทั้ง 3 ชนิด มีรสเมาเบื่อ มีสรรพคุณที่สอดคล้องกันคือ ช่วยขับเลือดและน้ำเหลืองเสียที่คั่งค้างเพิ่มการไหลเวียนเลือดและน้ำเหลืองในร่างกาย เมื่อธาตุน้ำปฐมิดี ส่งผลให้ธาตุดินสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. พืชสมุนไพรหลักที่ใช้ในตำรับยารักษาแต่ละกลุ่มโรค

จากการศึกษาพืชสมุนไพรหลักที่ใช้ประกอบตำรับยารักษาแต่ละกลุ่มโรค ที่มีค่าความถี่ในการใช้ประกอบตำรับยามากกว่า 1 พบว่า กลุ่มโรคผิวหนังอักเสบ มีจำนวนพืชสมุนไพรหลักมากที่สุด คือ 23 ชนิด ซึ่งเป็นกลุ่มโรคที่มีค่า FCR สูงสุด โดยพืชสมุนไพรหลักที่มีค่าความถี่ในการใช้มากที่สุดคือ ลำโพงกาสลัก รองลงมา คือ ชุมเห็ดเทศ มะพร้าว และงา (ตารางที่ 4) และสมุนไพรส่วนใหญ่มีรสยาที่สอดคล้องกันคือ รสเมาเบื่อ แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในการใช้พืชสมุนไพรประกอบตำรับยารักษาของกลุ่มโรค ส่วนกลุ่มโรคที่ไม่พบค่าความถี่ในการใช้พืชสมุนไพรประกอบตำรับยามากกว่า 1 คือ ท้าวแสนปม ผีหนังเกล็ดปลา และการอักเสบของอวัยวะภายในหรือกระดูก

6. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพร

จากการสืบค้นข้อมูลพืชสมุนไพรจำนวน 151 ชนิด พบว่าพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยาในคัมภีร์

ตารางที่ 3 แสดงค่าความถี่ของพืชสมุนไพร (Frequency ratio) ในการใช้ประกอบตำรับยา ที่มีค่าตั้งแต่ 0.31 – 4.36

ลำดับ ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / ถิ่นกำเนิด	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	รสยา	FR (%)
1	<i>Smilax corbularia</i> Kunth / Smilacaceae / Na	ข้าวเย็นเหนือ	หัว	มันกร่อยหวาน	4.36
2	<i>Smilax glabra</i> Roxb. / Smilacaceae / Na	ข้าวเย็นใต้	หัว	มันกร่อยหวาน	4.36
3	<i>Datura metel</i> L. / Solanaceae / Ex	ล้าโพงกาสลัก*	ผล ใบ ทั้งต้น	เมาเบื่อ	3.43
4	<i>Sesamum indicum</i> L. / Pedaliaceae / Ex	งา	น้ำมันจากเมล็ด	ฝาดร้อน	3.11
5	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe / Zingiberaceae / Ex	ขมิ้นอ้อย	เหง้า	ฝาดร้อนเย็น	2.18
6	<i>Suregada multiflora</i> Baill. / Euphorbiaceae / Na	ชันทองพญาบาท	แก่น ราก	เมาเบื่อ	1.87
7	<i>Gonostegia hirta</i> (Blume ex Hassk.) Miq. / Urticaceae / Na	ขอบชะนางแดง [#]	ใบ ทั้งต้น	เมาเบื่อร้อน	1.87
8	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb. / Fabaceae / Ex	ชุมเห็ดเทศ	ใบ ทั้งต้น เมล็ด	เมาเบื่อเย็น	1.87
9	<i>Hydnocarpus castaneus</i> Hook.f. & Thomson / Achariaceae / Na	กระเบา	ผล	เมาเบื่อ	1.56
10	<i>Gonostegia hirta</i> (Blume ex Hassk.) Miq. / Urticaceae / Na	ขอบชะนางขาว [†]	ใบ ทั้งต้น	เมาเบื่อร้อน	1.56
11	<i>Casearia grewiaefolia</i> Vent. / Salicaceae / Na	กรวยป่า	ใบ	เมาเบื่อ	1.56
12	<i>Smilax ovalifolia</i> Roxb. ex D.Don / Smilacaceae / Na	ยั้ง	หัว	หวานมัน	1.56
13	<i>Phyllanthus emblica</i> L. / Phyllanthaceae / Na	มะขามป้อม	ราก ทั้งต้น ผล	จืดฝาด เปรี้ยว ฝาด เปรี้ยว ฝาดขม	1.25
14	<i>Cocos nucifera</i> L. / Arecaceae / Ex	มะพร้าวไฟ [‡]	ผล กะลา	หวานมัน จืด	1.25
15	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff. / Celastraceae / Na	มะดูก	ราก	ฝื่อนเย็น	1.25
16	<i>Cocos nucifera</i> L. / Arecaceae / Ex	มะพร้าว [§]	กะทิ เนื้อ	หวานมัน	1.25
17	<i>Senna siamea</i> (Lamarck) H.S.Irwin & Barneby / Fabaceae / Na	ซีเหล็ก	แก่น ทั้งต้น	ขมฝื่อน	1.25
18	<i>Cerbera manghas</i> L. / Apocynaceae / Na	รักขาว	ใบ	ฝื่อน	1.25
19	<i>Piper polycarpum</i> Ridl. / Piperaceae / Na	พลูแก	ใบ	เผ็ดเมา	1.25
20	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq. / Acanthaceae / Na	หญ้าหนวดแมว	ทั้งต้น	จืด	1.25
21	<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnepain / Fabaceae / Na	ซาก	ถ่าน	เมาเบื่อ	0.93
22	<i>Ceriscoides turgida</i> (Roxb.) Tirveng. / Rubiaceae / Na	กระเบียน	ผล	เมาเบื่อ	0.93
23	<i>Piper nigrum</i> L. / Piperaceae / Ex	พริกไทย	ผล	เผ็ดร้อน	0.93

ตารางที่ 3(ต่อ) แสดงค่าความถี่ของพืชสมุนไพร (Frequency ratio) ในการใช้ประกอบตำรับยา ที่มีค่าตั้งแต่ 0.31 – 4.36

ลำดับ ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / ถิ่นกำเนิด	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	รสยา	FR (%)
24	<i>Stemona tuberosa</i> Lour. / Stemonaceae / Na	หนอนตายหายาก	ราก	เมาเบื่อ	0.93
25	<i>Dioecrescis erythrocлада</i> (Kurz) Tirveng. / Rubiaceae / Na	โรคแดง	เนื้อไม้	เมาเบื่อ	0.93
26	<i>Tamilnadia uliginosa</i> (Retz.) Tirveng. & Sastre / Rubiaceae / Na	โรคขาว	เนื้อไม้	เมาเบื่อ	0.93
27	<i>Strychnos lucida</i> R.Br. / Loganiaceae / Na	พญามือเหล็ก	แก่น ทั้งต้น	ขมเมา	0.93
28	<i>Ventilago denticulata</i> Willd. / Rhamnaceae / Na	เถาว์ล้วยเหล็ก	เถา ทั้งต้น	ร้อนชื้น	0.93
29	<i>Persicaria chinensis</i> (L.) H. Gross / Polygonaceae / Na	เอื้องเพ็ดม้า	ราก	ขมเมา	0.93
30	<i>Datura metel</i> L. / Solanaceae / Ex	ลำโพงขาว**	ทั้งต้น ใบ เม็ด	เมาเบื่อ	0.93
31	<i>Croton stellatopilosus</i> H.Ohba / Euphorbiaceae / Na	เปล้าน้อย	ราก	ร้อน	0.93
32	<i>Croton persimilis</i> Müll.Arg. / Euphorbiaceae / Na	เปล้าใหญ่	ราก	ร้อนเมาเอียน	0.93
33	<i>Salacia chinensis</i> L. / Celastraceae / Na	กำแพงเจ็ดชั้น	ลำต้น	เมาเบื่อฝาด	0.93
34	<i>Oryza sativa</i> L. / Poaceae / Na	ข้าว	เมล็ด	มันหอมเย็น	0.93
35	<i>Bambusa bambos</i> (L.) Voss / Poaceae / Na	ไผ่ป่า	หนาม ตากัง	จืด	0.93
36	<i>Nigella sativa</i> L. / Ranunculaceae / Ex	เทียนดำ	เมล็ด	เผ็ดขม	0.93
37	<i>Allium sativum</i> L. / Amaryllidaceae / Ex	กระเทียม	หัว	เผ็ด	0.62
38	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle / Rutaceae / Ex	มะนาว	เมล็ด น้ำในผล	ขมหอม เปรี้ยว	0.62
39	<i>Plumbago indica</i> L. / Plumbaginaceae / Na	เจตมูลเพลิงแดง	ราก ใบ	เผ็ดร้อน	0.62
40	<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R.Parker / Meliaceae / Na	ตาเสือ	ทั้งต้น ราก	ฝาดเผื่อนเมา	0.62
41	<i>Myristica fragrans</i> Houtt. / Myristicaceae / Ex	จันทน์เทศ	เมล็ด รก	หอมฝาดร้อน	0.62
42	<i>Pinus latteri</i> Mason / <i>P. kesiya</i> Royle ex Gordon / Pinaceae / Na	สน	แก่น	ขมเผ็ดมัน	0.62
43	<i>Amphineuron marginatum</i> (Roxb.) D.J.Middleton / Apocynaceae / Na	มะเดื่อดิน	ใบ ราก	ฝาด ฝาดเผื่อน	0.62
44	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss. / Meliaceae / Na	สะเดา	ใบ	ขม	0.62
45	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd. / Zingiberaceae / Na	ข่าหลวง	เหง้า ใบ	เผ็ดร้อนขม เผ็ด	0.62
46	<i>Crateva religiosa</i> G.Forst. / Capparaceae / Na	กุ่มน้ำ	ใบ แก่น	ขมหอม ร้อน	0.62
47	<i>Crateva adansonii</i> DC. / Capparaceae / Na	กุ่มบก	ใบ แก่น	ร้อน	0.62
48	<i>Cinnamomum ilicioides</i> A.Chev. / Lauraceae / Na	ชำตัน	เปลือกต้น	เผ็ด	0.62
49	<i>Melia azedarach</i> L. / Meliaceae / Na	เลี่ยน	ใบ	ขมเมา	0.62

ตารางที่ 3 (ต่อ) แสดงค่าความถี่ของพืชสมุนไพร (Frequency ratio) ในการใช้ประกอบตำรับยา ที่มีค่าตั้งแต่ 0.31 – 4.36

ลำดับ ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / ถิ่นกำเนิด	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	รสยา	FR (%)
50	<i>Calamus viminalis</i> Willd. / Arecaceae / Na	หวายขม	ใบ หวาน	ขมเย็น	0.62
51	<i>Curcuma longa</i> L. / Zingiberaceae / Ex	ขมิ้นชัน	เหง้า	เผ็ดร้อน	0.62
52	<i>Asclepias curassavica</i> L. / Apocynaceae / Ex	ไฟเดือ้นห้า	ราก	เผ็ด	0.62
53	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr. / Salicaceae / Na	ตะขบ	ราก	หวานเผ็ดร้อน	0.62
54	<i>Azima sarmentosa</i> Benth. & Hook.f. / Salvadoraceae / Na	หนามพุดดอ	หนาม ราก	เปรี้ยวจืดเย็น	0.62
55	<i>Senegalia rugata</i> Britton & Rose / Fabaceae / Na	ส้มป่อย	หนาม ใบ	เปรี้ยวเผ็ด	0.62
56	<i>Ficus hispida</i> L.f. / Moraceae / Na	มะเดื่อป่า	ผล ราก	เผ็ดร้อน	0.62
57	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels / Menispermaceae / Na	ย่านาง	ราก เถา	จืดขม	0.62
58	<i>Stixis obtusifolia</i> Baill. / Stixaceae / Na	ไข่แลน	ราก	เมาเบื่อ	0.62
59	<i>Deguelia scandens</i> Aubl. / Fabaceae / Na	เชือกเขาหนัง	เถา	เผ็ดเย็น	0.62
60	<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch. / Vitaceae / Ex	เถาคั้น	ใบ	ขมเย็น	0.62
61	<i>Tinospora baenzigeri</i> L.L.Forman / Menispermaceae / Na	ชิงช้าชาลี	ใบ	ขมเมา	0.62
62	<i>Citrus hystrix</i> DC. / Rutaceae / Na	มะกรูด	หนาม	ขมเปรี้ยว	0.62
63	<i>Dipterocarpus</i> spp. / Dipterocarpaceae / Na	ยาง	น้ำมันจากลำต้น	มัน	0.62
64	<i>Coccinia grandis</i> Voigt / Cucurbitaceae / Na	ตำลึง	ใบ	เย็น	0.62
65	<i>Phallus indusiatus</i> Vent. / Phallaceae / Na	เห็ดร่างแห	ทั้งต้น	เมาเบื่อเย็น	0.62
66	<i>Psilocybe cubensis</i> (Earle) Singer / Hymenogastraceae / Na	เห็ดขี้วัว, ขี้ควาย	ทั้งต้น	เมาเบื่อเย็น	0.62
67	<i>Gloriosa superba</i> L. / Colchicaceae / Na	ดองดึง	เหง้า	ร้อนเมา	0.31
68	<i>Balanophora abbreviata</i> Blume / Balanophoraceae / Na	โหราเท้าสุนัข	ทั้งต้น	เมาเบื่อ	0.31
69	<i>Tarlmounia elliptica</i> (DC.) H.Rob., S.C.Keeley, Skvarla & R.Chan / Asteraceae / Na	ตานหม่อน	ใบ	เบื่อหวาน	0.31
70	<i>Nicotiana tabacum</i> L. / Solanaceae / Ex	ยาสูบ	ใบ	เมา	0.31
71	<i>Artocarpus camansi</i> Blanco / Moraceae / Ex	ขนุนสะมะลอ	ใบ	เมาเบื่อ	0.31
72	<i>Streblus asper</i> Lour. / Moraceae / Na	ข่อย	ทั้งต้น	เมาเบื่อ	0.31
73	<i>Diospyros mollis</i> Griff. / Ebenaceae / Na	มะเกลือ	แก่น	เมาเบื่อ	0.31
74	<i>Bambusa blumeana</i> Schult. f. / Poaceae / Na	ไผ่สีสุก	หนาม	จืด	0.31
75	<i>Tamarindus indica</i> L. / Fabaceae / Ex	มะขาม	ใบ เนื้อในฝัก	เปรี้ยว	0.31
76	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f. / Bignoniaceae / Na	ปีบ	ราก	เย็น	0.31
77	<i>Rhinacanthus nasutus</i> Kuntze / Acanthaceae / Na	ทองพันชั่ง	ราก	เมาเบื่อ	0.31

ตารางที่ 3(ต่อ) แสดงค่าความถี่ของพืชสมุนไพร (Frequency ratio) ในการใช้ประกอบตำรับยา ที่มีค่าตั้งแต่ 0.31 – 4.36

ลำดับ ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / ถิ่นกำเนิด	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	รสยา	FR (%)
78	<i>Derris elliptica</i> Benth. / Fabaceae / Na	ทางไหลแดง	ราก	เมาเอียน	0.31
79	<i>Cananga odorata</i> (Lam.) Hook.f. & Thomson / Annonaceae / Ex	กระดังงา	เปลือกต้น	ผัดเผื่อน	0.31
80	<i>Saccharum officinarum</i> L. / Poaceae / Ex	อ้อย	น้ำจากลำต้น	หวาน	0.31
81	<i>Molineria latifolia</i> Herb. ex Kurz / Hypoxidaceae / Na	ว่านสากเหล็ก	เหง้า	ขมเมา	0.31
82	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels / Phyllanthaceae / Ex	มะยม (ตัวผู้)	ทั้งต้น	เปรี้ยว	0.31
83	<i>Sida acuta</i> Burm.f. / Malvaceae / Na	ขัดมอญ	ทั้งต้น	เผ็ดผัด	0.31
84	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn. / Cucurbitaceae / Ex	ฟักเขียว	แกนในผล	เย็น	0.31
85	<i>Neuropeltis racemosa</i> Wall. / Convolvulaceae / Na	เข้มาทลาย	แก่น	ผัดเย็น	0.31
86	<i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr. / Fabaceae / Na	ทองกลางใบม่น	ใบ	เปื้อเอียนเย็น	0.31
87	<i>Plumbago zeylanica</i> L. / Plumbaginaceae / Na	เจตมูลเพลิงขาว	ราก	เผ็ดร้อน	0.31
88	<i>Amomum verum</i> Blackw. / Zingiberaceae / Na	กระวาน	ผล	เผ็ดร้อน	0.31
89	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb. / Combretaceae / Na	หมากแหน	ผล	เปรี้ยวผัด	0.31
90	<i>Trichosanthes costata</i> Blume / Cucurbitaceae / Na	กระดอม	ผล	ขม	0.31
91	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb. / Apocynaceae / Na	มูกมัน	ผล	เมา	0.31
92	<i>Lawsonia inermis</i> L. / Lythraceae / Ex	เทียนต้น	แก่น	เผ็ดขม	0.31
93	<i>Cassia fistula</i> L. / Fabaceae / Na	คูน	แก่น	เมา	0.31
94	<i>Alangium salviifolium</i> (L.f.) Wangerin / Cornaceae / Na	ปฐู	แก่น	จืดเผื่อน	0.31
95	<i>Persicaria odorata</i> (Lour.) Soják subsp. <i>Odorata</i> / Polygonaceae / Na	ผักแพวแดง	ทั้งต้น	เผ็ด	0.31
96	<i>Terminalia chebula</i> Retz. / Combretaceae / Na	สมอไทย	ผล	เปรี้ยวผัดขม	0.31
97	<i>Piper retrofractum</i> Vahl / Piperaceae / Na	ดีปลี	ผล	เผ็ดร้อน	0.31
98	<i>Mansonia gagei</i> J.R.Drumm. / Malvaceae / Na	จันทน์หอม	แก่น	หวานผัด	0.31
99	<i>Ferula assa-foetida</i> L. / Apiaceae / Ex	มหาหิงคุ์	ยางจากราก	ขมร้อน	0.31
100	<i>Cleome viscosa</i> L. / Cleomaceae / Na	ผักเสี้ยนผี	ทั้งต้น	ขมเมา	0.31
101	<i>Cinnamomum bejolghota</i> (Buch.-Ham.) Sweet / Lauraceae / Na	สุมูลแว้ง	เปลือกต้น	เผ็ดปร่า	0.31
102	<i>Trichosanthes cucumerina</i> L. / Cucurbitaceae / Na	บวบขม	ผล	ขม	0.31
103	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam. / Moraceae / Ex	ขนุนละมุด	ใบ	หวานชุ่มขม	0.31
104	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott / Araceae / Na	บอน	ใบ	เย็น	0.31
105	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn. / Nelumbonaceae / Na	บัวหลวง	ใบ	ผัดเปรี้ยว	0.31

ตารางที่ 3(ต่อ) แสดงค่าความถี่ของพืชสมุนไพร (Frequency ratio) ในการใช้ประกอบตำรับยา ที่มีค่าตั้งแต่ 0.31 – 4.36

ลำดับ ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / ถิ่นกำเนิด	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	รสยา	FR (%)
106	<i>Momordica charantia</i> L. / Cucurbitaceae / Na	มะระ	ใบ	ขม	0.31
107	<i>Arfeuillea arborescens</i> Pierre ex Radlk. / Sapindaceae / Na	คางคกเดือด	ต้น	เย็นผื่น	0.31
108	<i>Carissa carandas</i> L. / Apocynaceae / Ex	หนามแดง	หนาม	เปรี้ยวขึ้น	0.31
109	<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam. / Rhamnaceae / Na	พุทรา	หนาม	ฝาดเย็น	0.31
110	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill. var. <i>oenopolia</i> / Rhamnaceae / Na	หนามเล็บเหยี่ยว	หนาม	เปรี้ยวขึ้น	0.31
111	<i>Carissa spinarum</i> L. / Apocynaceae / Na	หนามพรม	หนาม	ขม	0.31
112	<i>Oxyceros horridus</i> Lour. / Rubiaceae / Na	คัตเค้า	หนาม	ขมเย็น	0.31
113	<i>Calamus latifolius</i> Roxb. / Arecaceae / Na	หวายโป่ง	หนาม	จืด	0.31
114	<i>Crinum asiaticum</i> L. / Amaryllidaceae / Na	พลับพลึง	ใบ	เอียน	0.31
115	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe. / Zingiberaceae / Na	ขิง	ใบ	เผ็ดร้อน	0.31
116	<i>Hopea odorata</i> Roxb. / Dipterocarpaceae / Na	ตะเคียน	เปลือกต้น	ฝาดเมา	0.31
117	<i>Zanthoxylum piperitum</i> (L.) DC. / Rutaceae / Na	พริกเทศ	ราก	เผ็ด	0.31
118	<i>Moringa oleifera</i> Lam. / Moringaceae / Na	มะรุม	เปลือกต้น	ร้อนผื่น	0.31
119	<i>Alpinia zerumbet</i> (Pers.) B.L.Burt & R.M.Sm. / Zingiberaceae / Na	ข่าป่า	ทั้งต้น	เผ็ดร้อน	0.31
120	<i>Mallotus nudiflorus</i> (L.) Kulju & Welzen / Euphorbiaceae / Na	มะฝ่อ	ทั้งต้น	เมาเบื่อ	0.31
121	<i>Musa</i> (ABB group) “Kluai Teeb” / Musaceae / Na	กล้วยตื๊บ	ใบ	ฝาดเย็น	0.31
122	<i>Zollingeria dongnaiensis</i> Pierre / Sapindaceae / Na	มูลหนอน	ราก	ขมเย็น	0.31
123	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet / Fabaceae / Ex	ถั่วแปบ	ใบ	เย็นเย็น	0.31
124	<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp. / Fabaceae / Ex	ถั่วแระ	ใบ	เย็นเย็น	0.31
125	<i>Tetracera indica</i> Merr. / Dilleniaceae / Na	ย่านทราย	ใบ	ฝาดเย็น	0.31
126	<i>Amorphophallus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson. / Araceae / Na	บุกโร	หัว	เมาเบื่อ	0.31
127	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. / Dioscoreaceae / Na	กลอย	หัว	เมาเบื่อ	0.31
128	<i>Peltophorum pterocarpum</i> (DC.) Backer ex K.Heyne / Fabaceae / Na	กระถินแดง	ราก	เมาเบื่อ	0.31
129	<i>Erythrina stricta</i> Roxb. / Fabaceae / Na	ทองกลางหนาม	ราก	เมาเบื่อขม	0.31
130	<i>Dregea volubilis</i> (L.f.) Benth. ex Hook.f. / Apocynaceae / Na	คันซุนสุนัขบ้า	เถา	เมาเบื่อขม	0.31
131	<i>Artocarpus lacucha</i> Buchanan-Hamilton ex D.Don / Moraceae / Na	มะหาด	แก่น	ร้อน	0.31

ตารางที่ 3(ต่อ) แสดงค่าความถี่ของพืชสมุนไพร (Frequency ratio) ในการใช้ประกอบตำรับยา ที่มีค่าตั้งแต่ 0.31 – 4.36

ลำดับ ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / ถิ่นกำเนิด	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	รสยา	FR (%)
132	<i>Lindenbergia philippensis</i> (Cham. & Schltdl.) Benth. / Orobanchaceae / Na	หญ้าน้ำดับไฟ	ใบ	เย็น	0.31
133	<i>Glinus oppositifolius</i> Aug.DC. / Molluginaceae / Na	ผักขวง	ใบ	ขมเย็น	0.31
134	<i>Peliosanthes</i> sp. /Asparagaceae / Na	ธวัชเย็น	ใบ	ขมเย็น	0.31
135	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr. / Rhizophoraceae / Na	สันขว้างนางแอ	ราก	ฝาดเย็น	0.31
136	<i>Caesalpinia sappan</i> L. / Fabaceae / Na	ฝางเสน	แก่น	ขมขึ้นฝาด	0.31
137	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Benth. ex Kurz / Bignoniaceae / Na	เพกา	เปลือกต้น	ฝาดเย็นขม	0.31
138	<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq. / Solanaceae / Ex	มะเขือขึ้น	เมล็ด	ขึ้นเอียน	0.31
139	<i>Senna surattensis</i> (Burm.f.) H.S.Irwin & Barneby / Fabaceae / Ex	ไชยบาดาล	แก่น	เบื่อขม	0.31
140	<i>Citrus lucida</i> (Scheff.) Mabb. / Rutaceae / Na	มะสัง	ใบ	ฝาดมัน	0.31
141	<i>Uncaria gambir</i> (W.Hunter) Roxb. / Rubiaceae / Ex	สีเสียดเทศ	การต้มเคี้ยวใบ และกิ่ง	ฝาดจัด	0.31
142	<i>Tectona grandis</i> L.f. / Lamiaceae / Na	สัก	แก่น	เผ็ดฝาด	0.31
143	<i>Solanum violaceum</i> Ortega / Solanaceae / Na	มะแว้งต้น	ราก	เปรี้ยวเอียน	0.31
144	<i>Solanum trilobatum</i> L. / Solanaceae / Na	มะแว้งเครือ	ราก	ขม	0.31
145	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) H.S.Irwin & Barneby / Fabaceae / Na	แส้มสาร	แก่น	ขมกร่อย	0.31
146	<i>Avicennia marina</i> Vierh. / Fabaceae / Na	แส้มทะเล	แก่น	เค็มเผื่อนขม	0.31
147	<i>Cyrtophyllum fragrans</i> DC. / Gentianaceae / Na	กันเกรา	แก่น	เผื่อนฝาดขม	0.31
148	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb. / Fabaceae / Ex	ชุมเห็ดไทย	ใบ	ขมเบื่อ	0.31
149	<i>Citrus aurantium</i> L. / Rutaceae / Ex	ส้มซ่า	หนาม	ขม	0.31
150	<i>Premna serratifolia</i> L. / Lamiaceae / Na	ชำเลือด	ราก	เมาเบื่อ	0.31
151	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler / Fabaceae / Na	ขี้แรด	หนาม	ขม	0.31
152	<i>Drosera indica</i> L. / Droseraceae / Na	หญ้ายองไฟ	ทั้งต้น	เค็มเย็น	0.31
153	<i>Zea mays</i> L. / Poaceae / Ex	ข้าวโพด	ชัง	จืดชุ่ม	0.31
154	<i>Areca catechu</i> L./ Arecaceae / Ex	หมากสง	เปลือกผล	ฝาด	0.31
155	<i>Justicia adhatoda</i> L. / Acanthaceae / Na	เสนียด	ใบ	ขมสุ่ม	0.31
156	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J. Koenig) C. D. Specht / Costaceae / Na	เอื้องขาว	ใบ	ขมเย็น	0.31

หมายเหตุ: (*) และ (**) เป็นพืชชนิดเดียวกัน, (#) และ (๗) เป็นพืชชนิดเดียวกัน, (±) และ (§) เป็นพืชชนิดเดียวกัน เนื่องจากในตำรับยาใช้เป็นเภสัชวัตถุที่ต่างกัน,

Na = Native, Ex = Exotic

ตารางที่ 4 พืชสมุนไพรหลักที่ใช้ในตำรับยารักษาแต่ละกลุ่มโรค

กลุ่มโรค	ชนิดพืชสมุนไพรและค่าความถี่ในการใช้ประกอบตำรับยา
De	ลำโพงกาสลัก (5) ชุมเห็ดเทศ (4) มะพร้าว (4) งา (4) ข้าวเย็นเหนือ (3) ข้าวเย็นใต้ (3) รักขาว (3) ขมิ้นอ้อย (3) กรวยป่า (3) ขอบชะนางแดง (3) มะพร้าวไฟ (2) เลี่ยน (2) ขมิ้นชัน (2) เกาคัน (2) ขันทองพยาบาท (2) ข้าว (2) เถาวัลย์เหล็ก (2) พญามือเหล็ก (2) เห็ดร่างแห (2) เห็ดขี้ควาย (2) กระเบา (2) กระเบียน (2) ยาง (2)
Ps	กรวยป่า (2) กุ่มบก (2) กุ่มน้ำ (2) ขอบชะนางแดง (2) ขอบชะนางขาว (2)
HD	ข้าวเย็นเหนือ (3) ข้าวเย็นใต้ (3) มะขามป้อม (3) กระเบา (2) ขี้เหล็ก (2) เอื้องเพ็ดม้า (2) มะนาว (2) จันทน์เทศ (2)
Ya	ข้าวเย็นเหนือ (2) ข้าวเย็นใต้ (2)
Ab	ข้าวเย็นเหนือ (2) ขอบชะนางแดง (2) ลำโพงกาสลัก (2)
PV	ข้าวเย็นเหนือ (2) ขมิ้นอ้อย (2)
Sc	ข้าวเย็นเหนือ (2)
Ri	ข้าวเย็นเหนือ (3) ข้าวเย็นใต้ (2)

วิถีภูมิโรค ส่วนใหญ่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ (anti-inflammatory activity) ต้านอนุมูลอิสระ (antioxidant activity) และฤทธิ์ลดอาการปวด (analgesic activity) เช่น ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth) ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.) ลำโพงกาสลัก (*Datura metel* L.) ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Christm.) Roscoe) มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) ขันทองพยาบาท (*Suregada multiflora* Baill.) นอกจากนี้พืชบางชนิดมีฤทธิ์ต้านมะเร็ง (anti-cancer activity) เช่น มะดูก (*Siphonodon celastrineus* Griff.) หนอนตายหยาก (*Stemona tuberosa* Lour.) และพืชบางชนิดมีฤทธิ์กระตุ้นภูมิคุ้มกัน (Immune Stimulating Potency) เช่น ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) และข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth) เป็นต้น และจากการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาต่อโรคผิวหนังพบว่า มีพืชบางชนิดที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับฤทธิ์ต่อ

โรคผิวหนัง เช่น ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* Kuntze) มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียที่ก่อโรคผิวหนัง^[11] คุณ (*Cassia fistula* L.) และชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) มีฤทธิ์ต้านเชื้อราที่ก่อโรคผิวหนัง^[12] ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) มีฤทธิ์ต้านโรคเกลื้อน^[13] ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) มีฤทธิ์ต้านโรคสะเก็ดเงินและลดความหนาของผิวหนัง^[14] และเทียนดำ (*Nigella sativa* L.) มีฤทธิ์ต้านโรคสะเก็ดเงิน^[15] เป็นต้น

7. ตำรับยาและชนิดพืชสมุนไพรที่น่าสนใจ

จากการศึกษา พบตำรับยาที่น่าสนใจในคัมภีร์วิถีภูมิโรค ซึ่งเป็นตำรับยาที่มีการใช้รักษาโรคผิวหนังมาอย่างยาวนาน จากการศึกษาค้นคว้าพบตำรับยาที่น่าสนใจ คือ ตำรับยารักษาเรื้อนมูลนก หรือโรคสะเก็ดเงิน (Psoriasis) ซึ่งเป็นกลุ่มโรคที่มีค่า FCR สูงเป็นอันดับ 2 เป็นตำรับยาสำหรับใช้ภายนอกด้วยการทา และเป็นตำรับที่ไม่พบการใช้แร่ธาตุและสัตว์

วัตถุประกอบตำรับยา ประกอบด้วยพืชสมุนไพร 9 ชนิด ได้แก่ ใบลำโพง (*Datura metel* L.) ใบกรวยป่า (*Casearia grewiaifolia* Vent.) เหง้าข่าหลวง (*Alpinia galanga* (L.) Willd.) ใบพลูแก (*Piper polycarpum* Ridl.) รากเอื้องเพ็ดม้า (*Persicaria chinensis* (L.) H. Gross) ใบกุ่มน้ำ (*Crateva religiosa* G. Forst.) ใบกุ่มบก (*Crateva adansonii* DC.) ใบขอบชะนางแดง (*Gonostegia hirta* (Blume ex Hassk.) Miq.) และใบขอบชะนางขาว (*Gonostegia hirta* (Blume ex Hassk.) Miq.) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีรายงานการทดสอบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของตำรับนี้ ซึ่งเป็นตำรับที่น่าสนใจและควรทำการศึกษาวิจัยต่อไป

อภิปรายผล

หลักการใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิสุทธิภูมโรคมีหลักแนวคิด ทฤษฎี และมีวิธีการวินิจฉัยโรคตามสาเหตุและลักษณะอาการของโรค จากการศึกษารวบรวมโรคผิวหนังในคัมภีร์วิสุทธิภูมโรคได้ทั้งสิ้น 23 โรค สามารถจำแนกและเทียบเคียงโรคในทางแผนปัจจุบันได้ 15 กลุ่มโรค โดยโรคผิวหนังในคัมภีร์วิสุทธิภูมโรคหลายชนิดสามารถเทียบเคียงเป็นกลุ่มโรคเดียวกัน และมีบางโรคที่มีชื่อเรียกที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดคือ เรื้อนกวาง ซึ่งเทียบเคียงได้กับโรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง (Atopic dermatitis) โดยมากมักเข้าใจว่าเป็นอีกชื่อของโรคสะเก็ดเงิน ในขณะที่โรคสะเก็ดเงิน (Psoriasis) เทียบเคียงได้กับเรื้อนมูลนกในคัมภีร์วิสุทธิภูมโรค

ตำรับยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนังส่วนใหญ่มียารสประธานเป็นยารสสุขุม สอดคล้องกับหลักเภสัชกรรมไทยที่ระบุว่า รสสุขุมมีสรรพคุณแก้ในกองอาโปธาตุ^[16] ซึ่งตรงกับสมุฏฐานการเกิดโรคผิวหนัง โดยกลุ่มโรคผิวหนังอักเสบมีค่า FCR สูงสุด หมายความว่าวิธี

การใช้ยารักษาโรคในกลุ่มนี้มากและมีการใช้ชนิดพืชหลากหลายชนิดประกอบตำรับยา สัมพันธ์กับจำนวนตำรับยาที่มีมากที่สุด สอดคล้องกับสถาบันโรคผิวหนังที่แสดงสถิติว่า กลุ่มโรคผิวหนังอักเสบเป็นโรคผิวหนังที่มีความชุกมากที่สุด 1 ใน 3 อันดับแรก^[17] แสดงให้เห็นว่าโรคผิวหนังอักเสบเป็นปัญหาด้านสุขภาพที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจากการตรวจสอบรสรยาของสมุนไพรพบว่ามีการใช้ยารสเมาเบื่อมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าตัวยาทรงที่จะใช้รักษาอาการหลักมีรยาที่สอดคล้องกับสรรพคุณตามหลักเภสัชกรรมไทยที่ระบุว่า รสเมาเบื่อ มีความสำคัญต่อการรักษากลุ่มโรคที่มีความผิดปกติของผิวหนัง^[16] นอกจากนี้ยังประกอบด้วยยารสรอง และยารสอื่น ๆ ที่ใช้ในการประกอบตำรับยาตามโครงสร้างของตำรับยา คือ ตัวยาทรง ตัวยาช่วย ตัวยาประกอบ และตัวยาชูรส กลิ่น สี เพื่อเป็นการใช้ยาปรับสมดุลของธาตุในร่างกายแบบองค์รวมตามสาเหตุและสมุฏฐานของการเกิดโรค วิธีการปรุงยาด้วยการต้ม เป็นวิธีที่พบมากที่สุด คือร้อยละ 36 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Afolayan และคณะ (2014)^[18] พบว่า การเตรียมสมุนไพรของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคผิวหนังนิยมใช้รูปแบบยาต้มดื่มมากที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีที่สะดวก อีกทั้งยังให้ผลการรักษาที่ดีเนื่องจากมีความเข้มข้นของยา และร่างกายสามารถดูดซึมได้โดยตรง ส่งผลให้ยาออกฤทธิ์ได้ดีและมีประสิทธิภาพในการรักษาโรค ทั้งนี้ไม่พบว่าการฝนเป็นวิธีการปรุงยา 28 วิธี ตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย^[16] และการกินเป็นวิธีการใช้ยาที่นิยมมากที่สุด คือร้อยละ 47 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Abbasi และคณะ (2010)^[19] พบว่า การกินเป็นวิธีการใช้ยาที่นิยมมากที่สุดในการรักษาโรคผิวหนัง เนื่องจากร่างกายสามารถดูดซึมยาได้โดยตรง ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการ

รักษาโรค

จำนวนพืชสมุนไพรที่ระบุชนิดได้ 153 ชนิด โดยการตรวจสอบจากเอกสารทางพฤกษานุกรมวิชาการและการสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านพฤกษศาสตร์ตามหลักการตรวจสอบเอกลักษณ์ของพืช (Plant Identification) พบว่าส่วนมากเป็นพืชในวงศ์ถั่ว (Fabaceae) สอดคล้องกับการศึกษาของ Policepatel & Manikrao (2013)^[20] และ Wet และคณะ (2013)^[21] พบว่าพืชสมุนไพรในวงศ์ Fabaceae ถูกนำมาใช้ในการรักษาโรคผิวหนังมากที่สุด โดยที่พืชในจำนวนนี้ 70 ชนิด หรือร้อยละ 44.59 เป็นไม้ต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Bhat และคณะ (2014)^[22] และ Mowobi และคณะ (2016)^[23] พบว่าไม้ต้นมีการนำมาใช้เป็นยาสมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังมากที่สุด เนื่องจากเป็นไม้ขนาดใหญ่ที่สามารถนำส่วนของไม้มาเตรียมยาได้หลากหลายส่วน และส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ใบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Afolayan และคณะ (2014)^[18] Bhat และคณะ (2014)^[22] Martínez & Barboza (2010)^[24] และ Sharma และคณะ (2014)^[25] พบว่า ใบ เป็นส่วนของพืชที่มีการนำมาใช้ประกอบเป็นยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก ใบ เป็นส่วนของพืชที่สามารถเก็บเกี่ยวนำมาเตรียมยาได้ง่าย และใบของพืชหลายชนิดมีปริมาณของสารสำคัญที่เหมาะสมต่อการรักษาโรค

จากการวิเคราะห์ค่าความถี่ในการใช้พืชสมุนไพร (FR) พบว่า ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth) และ ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabr* Roxb.) มีค่า FR สูงที่สุด เท่ากับ 4.36 หมายความว่า การใช้ตำรับยารักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิถีภูมิปัญญาโรคนิยมใช้ข้าวเย็นเหนือและข้าวเย็นใต้ประกอบตำรับยา ซึ่งเป็นไม้เถาและส่วนที่ใช้เป็นยาคือหัวใต้ดิน ในขณะที่พืชโดยส่วนใหญ่ในคัมภีร์วิถีภูมิปัญญาโรคที่ตรวจสอบได้

เป็นไม้ต้นและส่วนที่ใช้มากที่สุดคือใบ ซึ่งหมายความว่า การใช้พืชประกอบตำรับยาในคัมภีร์วิถีภูมิปัญญาโรคนิยมเน้นที่จะให้รสยาของสมุนไพรสอดคล้องกับสมุฏฐานของโรคมากกว่าส่วนที่จะนำมาใช้และลักษณะวิสัยของพืช

ในการศึกษาครั้งนี้พบตำรับยาที่น่าสนใจ เป็นตำรับยารักษาเรื้อนมูลนก หรือโรคสะเก็ดเงิน (Psoriasis) ประกอบด้วยพืชสมุนไพร 9 ชนิด ได้แก่ ใบลำโพง (*Datura metel* L.) ใบกรวยป่า (*Casearia grewiifolia* Vent.) เหง้าข่าหลวง (*Alpinia galanga* (L.) Willd.) ใบพลูแก (*Piper polycarpum* Ridl.) รากเอื้องเพ็ดม้า (*Persicaria chinensis* (L.) H. Gross) ใบกุ่มน้ำ (*Crateva religiosa* G.Forst.) ใบกุ่มบก (*Crateva adansonii* DC.) ใบขอบชะนางแดง (*Gonostegia hirta* (Blume ex Hassk.) Miq.) และใบขอบชะนางขาว (*Gonostegia hirta* (Blume ex Hassk.) Miq.) พบว่าพืชสมุนไพรบางชนิดมีการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวกับโรคผิวหนัง ได้แก่ ลำโพงมีฤทธิ์ต้านการอักเสบ^[26] ข่าหลวงมีฤทธิ์ต้านโรคสะเก็ดเงิน^[27] เอื้องเพ็ดม้ามีฤทธิ์ต้านการอักเสบ^[28] กุ่มน้ำมีฤทธิ์ต้านการอักเสบชนิดเฉียบพลันและเรื้อรัง^[29] และกุ่มบกมีฤทธิ์ลดอาการปวด^[30]

ข้อสรุป

การใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์วิถีภูมิปัญญาโรคมียุทธศาสตร์หลัก แนวคิด ทฤษฎี และวิธีการตามหลักการแพทย์แผนไทย โดยการรักษาโรคจำเป็นต้องใช้ยาเป็นตำรับที่ประกอบด้วยตัวยารสหลักและยารสอื่นๆ ให้สอดคล้องกับสรรพคุณและโครงสร้างของตำรับยา คือ ตัวยาดรห ตัวยาช่วย ตัวยารสประกอบ และตัวยารสกลั่นสี่ แล้วให้รสยาของตำรับมีรสประธานเพียงรสใดรสหนึ่ง คือ รสร้อน รสเย็น และรสสุขุม เพื่อเป็นการ

ปรับสมดุลของธาตุในร่างกายแบบองค์รวมตามสาเหตุ และสมุฏฐานของการเกิดโรค จากการศึกษาสามารถรวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้นจำนวน 60 ตำรับ เป็นตำรับยาที่ใช้รักษากลุ่มโรคผิวหนังอักเสบมากที่สุดถึง 14 ตำรับ และเป็นกลุ่มโรคที่มีค่าอัตราส่วนความสอดคล้องการใช้สมุนไพรร (Formulas Consensus ratio; FCR) มากที่สุด คือ 1.80 โดยชนิดพืชสมุนไพรที่มีค่าอัตราส่วนของความถี่ (Frequency ratio; FR) สูงสุด คือ ขี้เหล็ก (*Smilax corbularia* Kunth) และ ขี้เหล็ก (*Smilax glabra* Roxb.) มีค่า FR เท่ากับ 4.36 ซึ่งตำรับยาเหล่านี้เป็นเพียงมูลพื้นฐานที่ยังไม่สามารถนำไปกำหนดเป็นมาตรฐานในการรักษาโรคผิวหนังด้วยตำรับยาสมุนไพรได้ ควรมีการทดสอบฤทธิ์ทางชีวภาพ เพื่อค้นหาประโยชน์ของสมุนไพรทางชีวภาพด้านอื่นๆ และควรมีการทดสอบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาพร้อมด้วย เพื่อสนับสนุนการใช้เป็นยารักษาโรคผิวหนังต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล แสนสุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ศักดิ์ จันทวัง ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และให้คำปรึกษาการทำวิจัย และขอขอบคุณ สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่อนุเคราะห์สถานที่ตลอดการทำวิจัย

References

1. Thai Traditional Medical School. Medicine textbook in the stone inscription of Phra Chetuphon Wimol Mangkalam Temple (Wat Pho) Pranakorn by King Nangklao (Rama III) in 1832. Bangkok: Thai Traditional Medical School; 1962. (in Thai)
2. Bureau of Thai Traditional Medical Wisdom Protection. Thai traditional medicine textbook in the stone inscription of Phra Chetuphon Wimol Mangkalam Temple (Wat Pho), Volume 2. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand; 2014. (in Thai)
3. Picheansoonthon C, Chawalit M, Jiravongse V. An explanation of King Narai Remedies: The Special Edition Commemorated the King 72nd Birthday Anniversary (December 5, 1999). 4th ed. Bangkok: Ammarin Printing and Publishing; 2017. (in Thai)
4. Tiangbooranatam W. Thai medicinal plants dictionary. 6th ed. Bangkok: Ruam san (1977); 2005. (in Thai)
5. Wutithamawech W. Thai medicinal plants 1. 2nd ed. Bangkok: Silpasiam packaging and printing; 2015. (in Thai)
6. Pooma R, Suddee S, editors. Thai plant names Tem Smitinand revised edition 2014. Bangkok: Office of the Forest Herbarium, Department of National Park, Wildlife and Plant Conservation; 2014. (in Thai)
7. Pong-a-monkoon W, Wattatana S. Thai plant series books: Medicinal plants 1. 1st ed. Chiang Mai: The Botanical Garden Organization; 2010. (in Thai)
8. Bunyapraphatsara N, editors. Thai traditional medicine vocabulary. 3rd ed. Bangkok: Saeng Thian Printing; 2008. (in Thai)
9. Trotter RT, Logan MH. Informant consensus: A new approach for identifying potentially effective medicinal plants. In: Etkin NL, editor. Plants in indigenous medicine and diet: biobehavioral approaches. New York: Redgrave Publishing Company; 1986. p. 91-112.
10. Heinrich M, Ankli A, Frei B, Weimann C, Sticher O. Medicinal plants in Mexico: healers' consensus and cultural importance. *Journals of Social Science & Medicine*. 1998;47(11):1859-71.
11. Panichakul T, Boohud N, Chantree K, Kunchanaphakawat T, Pathummasutra P, Rungruang R, Onvimol N. Antibacterial Activity of *Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz Extract Against Bacteria with Dermatologic Relevance. *SDU Res. J.* 2017;10(3):17-32. (in Thai)
12. Phongpaichit S, Pujenjob N. Antifungal activity from leaf extracts of *Cassia alata* L., *Cassia fistula* L. and *Cassia tora* L. *Songklanakarin J Sci Technol.* 2004;26(5):741-8.
13. Damodaran S, Venkataraman S. A study on the therapeutic efficacy of *Cassia alata* Linn. leaf extract against Pityriasis versicolor. *Journal of Ethnopharmacology*. 1994;42(1):19-23.
14. Vijayalakshmi A, Madhira G. Anti-psoriatic activity of flavonoids from *Cassia tora* leaves using the rat ultraviolet

- let B ray photodermatitis model. *Revista Brasileira de Farmacognosia*. 2014;24(3):322-9.
15. Dwarampudi LP, Palaniswamy D, Nithyanantham M, Raghu PS. Antipsoriatic activity and cytotoxicity of ethanolic extract of *Nigella sativa* seeds. *Pharmacognosy Magazine*. 2012;8(32):268-72.
16. Khrupanyamat L, editors. Thai pharmaceutical textbook. 2nd ed. Bangkok: Usa Printing; 2016. (in Thai)
17. Institute of Dermatology. Graph showing statistics of outpatient diseases (new disease) top 10 of the Institute of Dermatology in 2016. Bangkok: Institute of Dermatology; 2016. (in Thai)
18. Afolayan AJ, Grierson DS, Mbeng WO. Ethnobotanical survey of medicinal plants used in the management of skin disorders among the Xhosa communities of the Amathole District, Eastern Cape, South Africa. *Journal of Ethnopharmacology*. 2014;153(1):220-32.
19. Abbasi AM, Khan MA, Ahmad M, Zafar M, Jahan S, Sultana S. Ethnopharmacological application of medicinal plants to cure skin diseases and in folk cosmetics among the tribal communities of North-West Frontier Province, Pakistan. *Journal of Ethnopharmacology*. 2010;128(2):322-35.
20. Policepatel SS, Manikrao VG. Ethnomedicinal plants used in the treatment of skin diseases in Hyderabad Karnataka region, Karnataka, India. *Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine*. 2013;3(11):882-6.
21. Wet HD, Nciki S, Vuuren SFV. Medicinal plants used for the treatment of various skin disorders by a rural community in northern Maputaland, South Africa Medicinal plants used for the treatment of various skin disorders by a rural community in northern Maputaland, South Africa. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*. 2013;9(51):1-10.
22. Bhat P, Hegde GR, Hegde G, Mulgund GS. Ethnomedicinal plants to cure skin diseases-An account of the traditional knowledge in the coastal parts of Central Western Ghats, Karnataka, India. *Journal of Ethnopharmacology*. 2014;151(1):493-502.
23. Mowobi GG, Abubakar S, Osuji C, Etim VN, Ogechi N, Egya JJ. Ethnobotanical Survey of Medicinal Plants Used for the Treatment of Skin Disease in Keffi, Nigeria. *American Journal of Phytomedicine and Clinical Therapeutics*. 2016;4(2):73-90.
24. Martínez GJ, Barboza GE. Natural pharmacopoeia used in traditional Toba medicine for the treatment of parasitosis and skin disorders (Central Chaco, Argentina). *Journal of Ethnopharmacology*. 2010;132(1):86-100.
25. Sharma J, Gairola S, Sharma YP, Gaur RD. Ethnomedicinal plants used to treat skin diseases by Tharu community of district Udham Singh Nagar, Uttarakhand, India. *Journal of Ethnopharmacology*. 2014;158(PART A):140-206.
26. Yang BY, Guo R, Li T, Wu JJ, Zhang J, Liu Y, Wang QH, Kuang HX. New anti-inflammatory withanolides from the leaves of *Datura metel* L. *Steroids*. 2014;87:26-34.
27. Saelee C, Thongrakard V, Tencomnao T. Effects of Thai medicinal herb extracts with Anti-Psoriatic activity on the expression on NF- κ B signaling biomarkers in HaCaT Keratinocytes. *Molecules*. 2011;16(5):3908-32.
28. Hossen MJ, Baek KS, Kim E, Yang WS, Jeong D, Kim JH, Kweon DH, Yoon DH, Kim TW, Kim JH, Cho JY. *In vivo* and *in vitro* anti-inflammatory activities of *Persicaria chinensis* methanolic extract targeting Src/Syk/NF- κ B. *Journal of Ethnopharmacology*. 2015;159:9-16.
29. Tripathy S, Asha M, Pradhana D. Acute and chronic anti-inflammatory evaluation of *Crateva religiosa* in rats. *International Journal of Pharmacy and Technology*. 2010;2(4):1270-9.
30. Udeh NE, Onoja SO. Analgesic and free radical scavenging activities of hydromethanolic extract of *Crateva adansonii* stem bark. *J Intercult Ethnopharmacol*. 2015;4(3):224-7.